

KORTFATTAD HISTORIK OM DJURHAMN

Denna sammanställning har hämtats ur boken DJURHAMN – örlogshamn under Vasatid som skrivits och sammanställts av Katarina Schoerner Carr inom ramen för projektet Vasakungarnas Djurhamn. Boken finansierades av Värmdö kommun som gav ut den som årsskrift 2008.

Jag har delat in alla händelser i olika tidsepoker för att göra tydligt vad som har hänt under Stormaktstiden och vad som hänt dessförinnan. // August

Förhistorien: 12.000 år före Kristus till 1050 efter Kristus

Äldre medeltiden: 1050-1250

Under denna tid börjar handelskoggar använda Djurhamn för att invänta lämpligt väder och förliga vindar. Djurhamn utvecklas till en maritim mötesplats.

Folkungatiden: 1250-1389

Magnus Ladulås som levde åren från omkring 1240 till 1290 "skänkte" under sin tid Stockholms mellan-skärgård "från Sandhamn till Stockholm" till S:t Klara Kloster.

Kalmarunionen 1389-1520

1452 försöker danska trupper inta Stockholm men efter en kort strid i Vindö strömmar ger danskarna upp. Djurhamn utgör från nu fram till 1719 uthamn för Svenska flottan.

Äldre vasatiden 1521-1611

1502 ligger den danske kungen Kristian den I med hela den danska flottan i Djurhamn.

1516 ligger Sten Sture den yngre med tre av sina skepp i Djurhamn.

1518 Den danske kungen Kristian den II samlas den danska flottan i Djurhamn. Efter en belägring av Stockholm och ett svidande underlag i slaget vid Brännkyrka återsamlas den danska flottan i Djurhamn och återvänder till Danmark.

1525 Ett av de skepp som Gustav Vasa köpt på kredit från Lybeck förliser i Nämdöfjärden i närheten av Djurhamn.

1536 Gustav Vasa skriver till sin amiral att han ska se till att den utspridda flottan samlas i Djurhamn för inspektion och fördelning.

1538 En fogde kommer till Djurö och antecknar att där finns två skattehemman. Bönderna heter Jöns och Olof och de ska betala skatt i form av smör och ved.

1543 Gustav Vasa skriver från Gripsholm den 24 mars till sin fogde Botvid Larsson (Anckar) att denne ska se till att sända livsmedel till Kalmars undsättning. Det brådskar varför kungen föreslår att de skepp som ligger ute vid Djurhamn ska lastas med förnödenheter och segla iväg med det snaraste.

1552 I september skriver Gustav Vasa ett donationsbrev på ett hemman på Djurö till sin "trotjänare" Hans Dijtmarsk.

1552 Två bönder vid namn Jöns och Jakob bor på Djurö.

1556 I ett brev från Gustav Vasa i augusti detta år nämns att krigsfolk från Närke ska föras från Nyköping till Djurhamn.

1572 Jakob Bagge har övertagit förlänningen på kronogården på Djurö som därefter benämns frälsehemman. Jakobs son Johan Bagge blir senare ägare till Siggesta på Värmdö. Djurö frälsehemman lyder sedan under Siggesta till ända in på 1700-talet.

Bonden som brukar gården får betala sin skatt till Siggesta och familjen Bagge istället för till Kronan.

1578 Detta år blir Lasse och Jakob skattelagda och ålagda att betala sin skatt med strömming, smör, ägg, ved dagsverken och pengar.

1582 Djuröbonden Lasse Hansson råkar ut för ett inbrott och blir bestulen på ett halvpund smör.

1590 I fogdelängden detta år antecknas "Mårten i Djurhamn".

1593 Hertig Karl förordnar skattelättnader för de styrmän som bor i Djurhamn.

1599 I fogderäkenskapen detta år antecknas "Clas Jonsson i Djurhamn". På Stockholms skeppsgård, skeppsvarvet inne i staden, byggs Rikswasa. Det är ett stort örlogsskepp med tre master, tretton segel och fyra ankare.

1606 I slutet av augusti besöker Karl IX den vid Djurhamn liggande örlogsflottan. Han stannar några dagar och delar ut lön till krigsfolket. I början av september lämnar hela flottan Djurhamn och seglar till Sandhamn. I november kommer ett skepp seglande till Djurhamn från Vaxholm. Skeppets ägare finns inte ombord utan anländer till Djurhamn senare tillsammans med en skärgårdsbonde. Skepparen är på jakt efter sitt nya skepp. Men det har redan seglat iväg från Djurhamn.

1608 I juni seglar fem skepp till Djurhamn för att där invänta vidare order från Kungen. De fem skeppen heter Hägern, Blå Falken, Unionen, Korpen och Lybske Falken.

1609 I juni reser Karl den IX till Djurhamn. Några dagar senare reser greve Jochim Frederick och greve von Mansfeldt därifrån.

1610 I juni ligger 15 skepp i Djurhamn. Det är amiralsskeppet Tre Kronor, Concordia och Svarte Hunden, och de övriga skeppen Hannibal, Röda Lejonet och Mercurius, Röde Hanen, Mjölkpigan och Mermannen, Hollandsfalken, Rosen och Jägaren, Kåteran, Näktergal och Mikael ängel.

Stormaktstiden 1611-1721

1612 Kalmarkriget rasar. I augusti ligger den svenska örlogsflottan i Djurhamn under befäl av Göran Gyllenstierna. Även den danska flottan är på plats och en eldstrid utbryter. Svenskarna skickar iväg en brännare, en uttjänt båt som sätts i brand, mot fiendeflottan. Skeppskanoner förs iland på en holme och fienden beskjuts. Elden besvaras och Gyllenstierna drar sig snart tillbaks till Vaxholm.

Den 4 september lättar den danska flottan ankar. Dagen därpå varpar man sig igenom Vindöström, den 6:e och 7:e ligger skeppen stilla till ankars vid Djurhamn-Berghamn, den 8:e kommer en svensk roddflottilj från Vaxholm och går till attack mot danskarna. Någon framgång blir det dock inte för svenskarna och den 10 september kan den danska flottan segla bort från området. Danska trupper bränner byar efter sig. Stavsnäs och Djurö sargas svårt av fienden. I oktober kommer Gustav II Adolf till Djurhamn.

1613 I juli befinner sig Gustav II Adolf i Djurhamn för att påskynda krigsfolkets överförande till Livland.

1616 En ny segelled upptäcks norr om Vindö. Bonden som utstakat leden, Jöns Olofsson i Sollenkroka, får skattebefrielse av kungen. Det kommer dock dröja innan denna led kommer till flitig användning, trots att den innebär att man slipper den besvärliga passagen vid Vindö strömmar.

1617 Kungen befarar ett polskt anfall mot Sverige. Flottan samlas i slutet av juni i Djurhamn under riksamiral Göran Gyllenstiernas befäl. Chef över truppstyrkorna är Nils Stiernsköld. Flottan, som består av 12 skepp och 15 lodjor (mindre båtar som både kunde föra segel och framföras med åror) seglar den 5 juni från Djurhamn med kurs mot Rigabukten.

1618 Skattefogden antecknar tre hemman på Djurö. Där bor skattebönderna Mats och Per samt frälsebonden Nils.

1619 I slutet av juli befinner sig Gustav II Adolf i Djurhamn. Han skriver ett memorial till rådet.

1621 Mats och Per bor nu på skattegårdarna. De betalar sin skatt till staten. Det är strömning och torsk, smör och ved, dagsverken och pengar.

1623 I juni är kungen i Djurhamn. En svår pestepidemi rasar i Stockholm och de som har möjlighet flyr från den smittade staden. Ryktet om en polsk invasion florerar. I juni förläggs en skyddseskader i Djurhamn med anledning av hotet från Polen. I denna styrka ingår det stora örlogsskeppet Rikswasa. I mitten av september är kungen åter i Djurhamn. Rikswasa ligger för ankar i Djurhamn tillsammans med några andra fartyg. En eldsvåda utbryter och en kruttunna i aktern exploderar. Det brinnande fartyget flyttas till grundare vatten. Rikswasa går inte att rädda utan sjunker till 24 meters djup. Platsen har sedan dess kallats "Brännskäret".

1624 I krigsfolkets läger i Djurhamn kan soldaterna köpa öl av två hustrur från Stockholm. En knekt från Hälsingland stannar över natten hos "hustru Karin". Krigsfolket i lägret reagerar mot detta och avbryter relationen. Knekten "sätts i järn" och hustru Karin ställs senare inför rätta av sin man, anklagad för hor. Händelsen tas upp i rådhusrätten i Stockholm.

1626 I juni befinner sig Gustav II Adolf i Djurhamn tillsammans med sin halvbror, riksamiralen Karl Karlsson Gyllenhielm. Kungen skriver ett memorial till rådet. Den 22 juni seglar kungen med örlogsflottan från Djurhamn mot kriget i Preussen. Flottan består av 14.000 man på ett 40-tal fartyg – 7 stora, 20 medel-stora skepp samt 5 småfartyg jämte galejor, strussar och hyrda fraktskepp. Hemma i Djuröskärgården bärgar kaptenen Nils Engelsman 6 kanoner från Rikswasa. Han skriver ett brev till kungen och vill ha ut sin bärgarlön.

1628 En ny skatt, boskapsskatten, har införts och fogden räknar nu böndernas kreatursbestånd. I frälsebondens Nils fähus finns 1 sto, 1 föl, 4 kor, en kviga, 7 gamla får och 1 svin.

1629 Ett skepp från Finland med last av tjära kommer till Djurhamn.

1630-talet Lantmätaren Sven Månsson får uppdraget att rita en karta över Djurö. Kartan ingår som en del i ett riksomfattande kartritningsprojekt för att fastställa gränser mellan gårdar och byar. Månsson ritar in tre gårdar med sina gränser, han ritar två kummel och han ritar två begravningsplatser. Detta är den äldsta kända avbildningen av Djurö.

1633 Under sommaren ligger den svenska örlogsflottan vid Djurhamn.

1636 Under sommaren ligger den svenska örlogsflottan vid Djurhamn.

1637 Skattefogden besöker de tre Djuröbönderna och förtecknar deras djur. Nu finns på ön 6 dragdjur 23 nötkreatur, 35 får, och 1 gris. Bönderna heter Erik P. Erik E. Och Nils. Dessutom finns två båtsmän Clas och Hans M.

1659 I slutet av augusti får rådmannen i Stockholm, Joseph Månsson, tillstånd att driva krogrörelse i Djurhamn. Han får även tillstånd att bygga ett kapell, "för sjöfarare och öbor". Han köper också tre hemman som finns på Djurö.

1661 Johan och två andra personer finns mantalsskrivna på Djurö Krog.

1663 I mantalslängden antecknas detta år två gårdar som ödegårdar.

1683 Bygget av Djurhamns kapell slutförs av Joseph Månssons son Erich furugren. En anexförsamling till Värmdö bildas bestående av Djurö, Vindö, Eknö, Harö, Stavsnäs, Höl och Barnvik – 12 hemman, 1 torp 1 krog – ca 100 personer. Samma år förläggs en "oppsyningsman" i Stora sjötullens tjänst till Djurö. Hans namn är Claes Lukasson.

1696 Karl XI utfärdar ett donationsbrev på 24 tunnor spannmål till Djurhamnkaplanens underhåll.

1698 Krögaren Anders Palm låter döpa sin son Johan i Djurö kapell.

1700 En kyrkklocka skänks till kyrkan. Givaren är några skepp som ligger i hamnen.

1719 Vid två tillfällen undersommaren, den 14 juli och den 16 augusti sveper ryssarna in i skärgården med sina skepp. Allt på Djurö utom kyrkan och troligen krogen bränns. Befolkningen flyr för sina liv och förlorar både hus, boskap och ägodelar. Hjälp från kungen blir 8 års skattefrihet.

2018-03-07 // ab